

Nedläggning bland gamla och nya föreningar

Dan Sundblom

Abstrakt

Denna artikel behandlar ideella föreningars upplösning och överlevnad inom ramen för det finländska civilsamhället. I den utforskas skillnader i upplösning mellan nya och gamla former av frivilliga föreningar genom att definiera två undergrupper baserade på grundläggningsår: de som grundats före år 1990 och de som grundats sen dess. Forskningsmaterialet bygger på data om föreningar som är aktiva år 2017, vilka jämförs med enkätdata som samlats in i slutet av 1990-talet (N=3166). Upplösningsgraden bland föreningarna är 15 procent. Teoretiska förklaringsmodeller som används är populationsekologi och nyinstitutionalism. För överlevnad är antalet medlemmar en viktig förutsättning för både gamla och nya föreningar medan inbäddning i andra strukturer är av större betydelse för gamla föreningar. Nya föreningar har en klart högre nedläggningsgrad än gamla föreningar och särskilt många nya fritidsföreningar är kortlivade.

NYCKELORD: föreningar, föreningsdöd, nordiskt civilsamhälle, nya föreningar, överlevnad

Inledning

Samhällelig förändring sker sällan plötsligt så att nya former helt och hållet skulle avlösa de gamla, utan dessa existerar sida vid sida och tar eventuellt intryck av varandra. Ett exempel på detta är att vi lever i ett högteknologiskt kunskapssamhälle där det fortfarande finns både skorstensindustri och jordbruk, som visserligen också de utvecklats genom nya sociala och teknologiska innovationer. Denna stegvisa förändringslogik gäller även för civilsamhället där de gamla sociala rörelserna och civilsamhällesorganisationerna samexisterar med

nya aktörer. I Finland är en gemensam nämnare för dessa gamla och nya aktörer organisationsformen, det vill säga den registrerade föreningen.

Föreningen är den organisationsform som numera räknat har den starkaste ställningen i civilsamhället och det är också den form som finns tillgänglig för både politiska och sociala rörelser (Siisiäinen 2015). Med föreningar upprätthålls också många samhällsfunktioner, däribland utbildning, intressebevakning och välfärdstjänster. Föreningarnas samhälleliga betydelse har dock

förändrats under de senaste decennierna. Medan de gamla rörelserna och deras föreningar är en viktig del av den moderna samhällsvävnaden kan de nyare föreningarna sägas vara urbäddade i flera avseenden. Ett tecken på detta är att föreningsfältet har omskapats till att vara en betydande del av rekreationsinstitutionen då tre fjärdedelar av de nygrundade föreningarna är verksamma inom kultur, hobby, och idrott och motion. Den absoluta merparten av de nya föreningarna är opolitiska och få bekänner någon ideologi eller tillhör någon större organisatorisk struktur (Siisiäinen 2015, 270).

Själva föreningsformen är högst flexibel och lämpar sig till allt från studentföreningar till byalag och från främjande av cannabis till körsång. Dess popularitet beror på att registrerade föreningar genom Föreningslagen (1989) erkänns som juridiska personer, med därtill hörande rättskapacitet som inbegriper rätten att bland annat ingå förbindelser och avtal, inneha egendom, ta emot donationer, samla in medel och ordna offentliga tillställningar. När en förening registrerats erkänns den som en verklig aktör bland andra aktörer. Registrerade föreningar är också relativt lätta att grunda och upprätthålla. Även bristen på alternativa juridiska organisationsformer är av betydelse för föreningsformens popularitet.

Frågan denna artikel ställer är vilka faktorer som påverkar föreningsnedläggning bland nya och gamla föreningar. Forskningslitteraturen bjuder på två något motsägande synpunkter på denna fråga. Å ena sidan framhäver forskningen om organisationsförändring att unga organisationer har en större risk för organisationsdöd än de gamla. Detta kallas för *nyhetens börda* (*liability of newness*). Å andra sidan är nyligen formade organisationer ofta småskaligare och mer flexibla än deras äldre motsvarigheter bland annat på grund av att organisationskapital är vitt utspritt i samhället och de nya organisationerna är snabbare på att re-

agera i ett mer hektiskt samhälle (Tranvik & Selle 2007). Detta i sin tur kunde bidra till att de har bättre förutsättningar att överleva än gamla föreningar. En annan synpunkt på detta är att många äldre föreningar som grundats under annorlunda omständigheter, och som inte lyckats anpassa sig och som därmed förlorat sin funktion, har blivit överflödiga idag.

Flera undersökningar om organisationsdödlighet på ekologidatanivå visar att det finns ett negativt samband mellan organisationsålder och organisationsdöd (för en översikt se Mellahi & Wilkinson 2004). Samtidigt råder inget samförstånd bland organisationsforskarna om vad detta samband beror på (Hager, Galaskiewicz & Larson 2004, 160). Avsikten med denna artikel är att belysa vilka faktorer som bidrar till nedläggningen av så kallade nya och gamla organisationer samt att se på bakomliggande faktorer som bidrar till ålderseffekten. Detta görs genom att undersöka organisationskarakteristika hos föreningar som är grundade före år 1990 (*gamla föreningar*) och efter år 1990 (*nya föreningar*). En utgångspunkt som kommer att diskuteras är att dessa skiljer sig från varandra på sätt som påverkar deras överlevnad. Skillnaderna gäller bland annat medlemskapets storlek, samarbete med andra enheter och andelen fritidsföreningar (Siisiäinen 2015; Tranvik & Selle 2007). Med begreppet förening avses i denna artikel av Patent- och registerstyrelsen i Finland registrerade föreningar som lyder under Föreningslagen (1989). Denna definition är bred och inkluderar allt från politiska partiers olika organisationer till fritidsföreningar, och från tjänsteproducerande välfärdsföreningar till intresseföreningar.

Forskningsfrågorna är:

1. Hur skiljer sig gamla och nya föreningar från varandra beträffande överlevnad?
2. Är nya föreningar i större risk att lägga ned i enlighet med antagandet om nyhetens börda?

3. Påverkas överlevnadsmöjligheter på olika sätt av medlemskapsstorlek och inkomster?
4. Är inbäddningen i lokalsamhället och hierarkiska organisationsstrukturer mer vägande för gamla eller nya föreningar?
5. Spelar verksamhetstyp någon roll i fråga om nedläggningsrisk?

Denna undersökning använder sig av data om föreningar som är aktiva år 2017, vilka jämförs med ett material som samlades in åren 1997 och 1998.

Nya urbäddade föreningar

I de nordiska länderna har de med moderniteten förknippade medlemskapsorganisationerna backat medan "nya" organisationssätt fått alltmer fotfäste. Medan de gamla organisationerna var och i vissa fall fortfarande är en aktiv del av den moderna samhällsvävnaden karakteriseras dessa nya föreningar i hög grad av att vara *urbäddade*. Urbäddning definieras enligt Giddens som "att sociala relationer 'lyfts ut' ur lokala kontexter och återaktiveras tvärs över obegränsade avstånd i tidrummet." (Giddens 1997, 31). Giddens menar att urbäddningen en central komponent i det senmoderna samhället i och med att den möjliggör en frikoppling av de sociala institutionerna. Nedan följer tre perspektiv på hur och varför nya föreningar skiljer sig från äldre föreningar.

Martti Siisiäinen (2015) betonar den minskande samhällsliga funktion som föreningar har i dagens senmoderna Finland. Mellan 1960–1980-talen spelade föreningarna en betydande roll som bärare av kollektivt aktörskap i ett pluralistiskt samhälle. Medlemskapsorganisationerna, som genom förbundet kopplades till den nationella nivån, var oundgängliga för legitimeringen av staten i den gamla maktstrukturen. Den här modellen kom att ersättas av en liberal marknadsmodell sedan 1990-talets recession. Enligt Siisiäinen har de nya föreningarna enbart stödande funktioner

för den samtida samhällsordningen, som betonar individens frihet och ansvar, styrning på avstånd och ekonomisering. Dessa funktioner innefattar utbildning av entreprenörsaktörer, outsourcing av statliga funktioner och överföring av det civila samhället mot rationalistiska ideal som utarbetats inom de två första samhällssfärerna, det offentliga och det privat-ekonomiska (Siisiäinen 2015, 275).

Siisiäinen påpekar att de stora tjänsteproducerande och manageriellt ledda organisationerna inom social- och hälsovården har påverkat utvecklingen mot ett projektsamhälle genom konkurrens på tjänstemarknader med privata aktörer och konkurrens av EU-medel. De ofta små fritidsföreningarna engagerar sig inte heller samhällsligt utan tvärtom utbildar de lydig medborgare genom att oskadliggöra deras politiska potential (Siisiäinen 2015, 275; se även Weber 1972[1911]). Dessutom är nya föreningar överlag mer specialiserade och differentierade än de gamla, delvis som ett resultat av individualisering, och de samarbetar mer sällan än gamla föreningar med andra föreningar. Nya föreningar tenderar att ingå i förbund och samarbeta med andra främst för att få direkta fördelar (Siisiäinen 2015, 270).

Tommy Tranvik och Per Selle (2007) förklarar nedgången av den en gång dominerande formen av frivillig organisering – det vill säga den populära massrörelsen – i Norge med den globaliseringsprocess som undertryckt nationella maktcentra och strukturer. I globaliseringens tidevarv minskar nationalstatens handlingsfrihet. Massrörelserna, som från första början var formade för att påverka staten, förlorar något av sin betydelse i och med att statens roll minskar. Samtidigt krymper tidrummet till följd av kommunikationsteknologins utveckling och utbredning. Som en följd av detta ökar samhällstempot. De byråkratiska massrörelserna, med sina tidskrävande beslutsprocesser, hänger helt enkelt inte med i denna utveckling. Istället träder en ny sorts organisationsform

in på scenen, den så kallad realtidsorganisationen (*real-time organization*). I jämförelse med sina föregångare är dessa nya föreningar små, smidiga och flexibla och kan reagera snabbare på förändringar i sina miljöer. De flesta nya föreningar är aktiva på lokalnivå och majoriteten erbjuder fritidsaktiviteter, medan en mindre andel erbjuder påverkningsmöjligheter i närmiljön. Gemensamt för dessa är att de är skeptiska till medlemsbaserat beslutsfattande som anses vara både kostsamt och ineffektivt (Tranvik & Selle 2007, 64–65).

Ett tredje perspektiv, som fokuserar på de samhällspåverkande organisationerna, presenteras av Apostolis Papakostas (2011) som beskriver rationaliseringen av civilsamhället. Hans argument bygger på att organisationerna har övergått till att vara "medlemslösa" eftersom de själva har vänt ryggen till medlemmarna. Utvecklingen beror på att resurser kan lättare mobiliseras genom andra källor, som andra organisationer och privata donatorer. Medlemmar kallas fortfarande medlemmar men de har omvandlats till tämjda sympatisörer, eftersom mekanismerna för demokratiskt beslutsfattande är obefintliga (jmf. Michels 1983 [1915]). Som ett resultat utvidgas klyftan mellan ledare och medlemmar (Papakostas 2011, 10–13). Utvecklingen mot professionalisering, resursintensitet och specialisering tillsammans med den intensifierade användningen av teknik i envägskommunikationen, som tar form av politiskt spektakel, riskerar att alienera de oförmögna medlemmarna (Papakostas 2011, 20).

Det gemensamma för dessa situationsbilder är att de påtalar en urbäddning av nya frivilligorganisationer jämfört med äldre organisationer. I förhållande till det politiska, samhällsliga och organisatoriska både lokalt och nationellt enligt Siisiäinen (2015) och Tranvik och Selle (2007), och i förhållande till organisationsmedlemmarna enligt Papakostas.

Nyhetens börda

Forskningen om organisationsnedläggningar har visat att unga organisationer är mer benägna att lägga ned verksamheten än äldre organisationer. Detta fenomen känns igen som *nyhetens börda*, en benämning som Arthur Stinchcombe (1965) myntade i sin paradigmatiska text om skillnader mellan etablerade och icke-etablerade organisationer. Stinchcombe identifierar flera olika organiseringsaspekter som är svårare för nyetablerade organisationer än för rutinerade organisationer, bland annat det resurskrävande i att lära ut nya organisationsroller och -kunskaper, svårigheter att koordinera arbetet anställda emellan och osäkerheten som präglar förhållandena med andra aktörer, både individer och organisationer. Däremot har etablerade organisationer klara fördelar av rutiner och stabila relationer som fungerar som skyddande höljen gentemot osäkra tendenser (Stinchcombe 1965).

Många studier har sedan dess empiriskt fastslagit organisationsåldern som en central förklaring till förändringar i organisationer. Speciellt inom den organisationsekologiska skolbildningen, som studerar förändringar i organisationspopulationer, har det visats att unga organisationer har en större benägenhet att lägga ner än gamla organisationer (Freeman & Hannan 1983). Resultat som stöder *nyhetens börda*-argumentet har även påvisats i studier om sociala rörelser (Minkoff 1994; 1997), välgörande organisationer (Hager, Galaskiewicz, Biefeld & Pins 1996) och lokala föreningar (Wollebæk 2009).

Medan ålder korrelerar med organisationsöverlevnad råder det ingen samstämmighet i forskarkåren gällande vad detta samband beror på. Det har alltså inte på ett övertygande sätt påvisats vad det är som gör unga organisationer svagare än gamla organisationer. En förklaring som tar avstamp i både nyinstitutionell teori och teorin om socialt kapital säger att unga välgörenhetsorgani-

sationer saknar legitimitet och resurser vilket gör dem sårbara. Däremot neutraliserar inbäddningen i sociala nätverk den negativa ålderseffekten eftersom de bidrar med legitimitet och resurser (Hager m.fl. 2004). En annan förklaring är att *nyhetens börda* i själva verket är *småskalighetens börda*, eftersom små organisationer oberoende av ålder ställs inför liknande utmaningar (Freeman, Carroll & Hannan 1983).

Det finns några anledningar till att ålderseffekten är en problematisk förklarande variabel beträffande upplösningen av just frivilliga föreningar: heterogeniteten är stor bland frivilliga föreningar beträffande till exempel syfte och handlingslogik och många är med avsikt kortlivade. Det finns till exempel föreningar som grundats bara för ett projekt och som läggs ned efter att detta ägt rum. De med avsikt kortlivade föreningarna återfinns bland de unga och bekräftar *nyhetens börda*-argumentet även om de lägger ner av helt andra skäl än de som Stinchcombe (1965) identifierade. Heterogeniteten gör också att föreningar inte nödvändigtvis konkurrerar med varandra om samma resurser på ett sådant sätt som argumentet om nyhetens börda förutsätter. Som ett exempel tävlar en ungdomsorganisation inte om medlemmarnas tid med en pensionärsförening.

Ålderseffekten kan också fungera i motsatt riktning vilket kan kallas för en *ålderdomens börda* som kan delas in i åldrande (*senescens*) och obsolescens (Barron, West & Hannan 1995). Ett exempel på obsoleta föreningar är de över 1 000 avregistrerade tjuvföreningarna i Finland. Denna föreningsform blev föråldrad på grund av spridningen av artificiell insemination och strukturförändringar av landsbygden under den senare halvan av 1900-talet (Kreander 2006, 54–55). Genom att i denna studie göra en åtskillnad mellan gamla och nya föreningar är det möjligt att se på vilka faktorer som förklarar den förmodade ålderseffekten.

Föreningars legitimitet och social inbäddning

En annan teoretisk utgångspunkt för denna artikel anknyter till den nyinstitutionella teorin och till begreppen legitimitet och social inbäddning. Inom nyinstitutionalismen betonas att organisationer är socialt konstruerade aktörer och att organisering i hög grad är en kulturellt influerad process i det att organisationer inkorporerar socialt accepterade element i organisationsstrukturen. Dessa så kallade institutionaliserade myter, som till exempel arbetstidsrapportering, bokföringspraktiker och miljöprogram, tillämpas delvis för att organisationer ska framstå som legitima inför andra betydelsefulla aktörer, som till exempel potentiella finansiärer och samarbetspartners (Meyer & Rowan 1977). Organisationsstrukturen i sig är alltså inte enbart ett sätt att styra komplexa interna processer för att förbättra organisationens effektivitet utan också ett sätt att visa att man menar allvar (Meyer & Rowan 1977, 343). Begreppet legitimitet går tillbaka till Max Weber. John W. Meyer och Brian Rowan (1977) gör gällande att man hos Weber kan tolka organisering som en legitimitetssträvande process. Angående organisationsöverlevnad hypotiserar de att: "Organizations which incorporate institutionalized myths are more legitimate, successful, and likely to survive." (Meyer & Rowan 1977, 361). I tidigare forskning om organisationsdöd har det kunnat empiriskt bevisas att vissa av nyinstitutionalisternas antaganden stämmer, till exempel i en studie om nedläggningsorsakerna bland spanska föreningar finner Juan J. Fernandez (2008) att legitimitetsproblem rätt ofta låg i bakgrunden för nedgång. En annan studie är den ovannämnda av Mark Hager med flera (2004) där inbäddning konstateras fungera som skydd för ålderseffekten.

Legitimitet är ett relationellt begrepp och innefattar uppfattningen som en annan part har om ett subjekt. Ett besläktat och i denna studie mer användbart begrepp är social inbäddning (*social*

embeddedness) som är på en något lägre abstraktionsnivå och handlar om ett subjekts band till andra i sin omgivning. Joel A. C. Baum och Christine Oliver (1992, 540), som studerar hur inbäddning påverkar grundandet av och nedläggningen av dagvårdsenheter i USA, menar att inbäddning föregår legitimitetseffekter. De operationaliserar i själva verket det nära besläktade begreppet *institutionell inbäddning* som relationell densitet, det vill säga som formella band mellan en organisation och viktiga institutioner i en omgivning. Min definition av social inbäddning följer deras och innefattar de band som en förening har till andra organisationsaktörer i sin omgivning.

Hypoteser

Undersökningens hypoteser utmynnar ur ovanstående diskussion. Den första hypotesen lyder:

(1) Föreningar med få medlemmar står inför en större risk för nedläggning än föreningar med många medlemmar.

Storlek är ofta en av de viktigaste förklaringarna till olika organisationsformers överlevnad. Detta gällde även lokala föreningar i Norge där ett litet medlemsantal kunde förknippas med nedläggning (Wollebæk 2009). Stora organisationer har en fördel gentemot små organisationer eftersom de till exempel har mer resurser, större synlighet och uppfattas som legitima i omvärldens ögon. Storleken kan tänkas vara relevant för överlevnaden för både gamla och nya frivilliga föreningar, även om det i de nya föreningarna finns en tendens till mindre föreningar än tidigare.

(2) Föreningar med små årliga inkomster står inför en större risk för nedläggning än de med stora.

Föreningsstorlek kan också mätas på andra sätt än medlemsstorlek. Eftersom resurser mobiliseras alltmer genom andra kanaler än medlemsavgiften

och föreningar är mer resurskrävande än tidigare (Papakostas 2011) finns det orsak att hypotetisera om de ekonomiska förutsättningarnas betydelse för överlevnad. En möjlighet här till är att jämföra föreningens totala inkomster under ett år med nedläggningsfrekvens.

(3) Föreningar som utsätts för konkurrens från andra organisationer riskerar att läggas ned oftare än de föreningar som inte utsätts för konkurrens.

Nästa hypotes erhålls också från organisationsökologin. Det handlar om konkurrens, vilket förmodligen gäller gradvis fler föreningar och särskilt de som är verksamma på tjänstemarknaderna, först och främst välfärdsföreningarna. Detta antas gälla för både nya och gamla föreningar. Ändå måste man komma ihåg att inte alla föreningar tävlar eller uppfattar att de konkurrerar med andra föreningar. Jag har i tidigare forskning visat att endast de rent instrumentella föreningarna, det vill säga de som kombinerade samhällspåverkande- och servicefunktioner, som var föremål för sådan konkurrens som var skadlig för överlevnad (Sundblom, 2016).

(4) Ju fler olika finansieringskällor, desto bättre chanser att överleva.

De följande tre hypoteserna handlar om den sociala inbäddningen hos föreningarna. Den första fokuserar på band till olika organisationer, vilket är ett mått på institutionell inbäddning (Baum & Oliver 1992, 540). Antagandet är att inbäddning i organisationssamhället kan mätas med hur många olika instanser som ger monetära resurser till föreningen.

(5) Goda relationer till kommunen korrelerar med överlevnadschanserna.

Den andra hypotesen i anknytning till inbäddning handlar om samarbetet med kommunen. I Fin-

land har kommunen traditionellt varit en viktig samarbetspartner för lokala frivilliga föreningar. Kommunen kan tillföra viktiga resurser, såsom utrymmen och bidrag, till föreningar, men också ett nätverk för till exempel medlemsrekrytering och legitimitet. Även om kommunens betydelse blivit mindre viktig för nya föreningar (Siisiäinen & Kankainen 2009) är det rimligt att anta att det fortfarande är en bra prediktor för överlevnad.

(6) Föreningar som ingår i hierarkiska organisationsstrukturer förväntas ha en lägre upplösningsgrad än de som inte har några tillhörigheter.

Den sista av inbäddningshypoteserna har att göra med delaktighet i hierarkiska organisationsstrukturer. Medan färre nya föreningar ingår i ett förbund är det sannolikt att centralorganisationsanslutna föreningar har mindre risk för nedläggning än de som inte är anslutna. Hierarkiska band förser föreningar med till exempel modeller för organisationsstruktur och handlingsmönster, samt kunskap och resurser som är användbara för överlevnad (Wollebæk 2009, 272).

(7) Nya kultur, hobby och motions- och idrottsföreningar har en högre nedläggningsandel än andra nya föreningar.

En av de förväntade skillnaderna mellan nya och gamla föreningar gällande överlevnad berör fritidsföreningar, det vill säga kultur, hobby och idrottsföreningar. Som tidigare nämnts utgör dessa tre fjärdedelar av de nygrundade föreningarna i Finland (Siisiäinen 2015), men många misslyckas med att engagera medlemmar över en längre tidsperiod. I organisationssociologin har organisationer som har hög grundningsfrekvens men kort livslängd, som till exempel restauranger, benämnts organisationernas bananflugor (Freeman & Hannan 1983, 1130). Frågan är då om fritidsföreningarna är föreningarnas motsvarighet till bananflugor.

(8) Gamla politiska föreningar hotas av nedläggning i högre grad än andra gamla föreningar.

För att fortsätta på skillnaderna mellan nya och gamla föreningar är politiska föreningar av intresse. De partipolitiska föreningarna är på många sätt urtypen för det gamla civilsamhället som i stor utsträckning byggdes utifrån olika samhällsklyftor. Andelen politiska föreningar bland nygrundade föreningar har sedan 1980-talet sjunkit från att vara 20 procent av alla föreningar till 2 procent fram till de senaste åren. Detta kan tolkas på två sätt. För det första fyller de gamla politiska föreningarna ut fältet och tränger ut eventuella nykomlingar i förväg. Den andra förklaringen är att partipolitiken inte intresserar människor i en tillräcklig utsträckning för att nya politiska föreningar skulle grundas. Eftersom partimedlemskapen har mer än halverats från cirka 600 000 år 1980 till 267 000 år 2013 (Justitieministeriet 2013, 27–28) och de nya föreningarna är få kan detta tänkas drabba framför allt de gamla politiska lokalföreningarna.

Data och metoder

De data som används i denna studie bygger på en genomgång av aktiva och inaktiva föreningar våren 2017 utgående från en tidigare gjord enkätundersökning. Denna gjordes hösten 1997 och vintern 1998 under ledning av professor Voitto Helander för The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project. För enkätundersökningen kontaktades per post sammanlagt 8 747 registrerade frivilliga föreningar i 49 kommuner. Urvalet bestod av 47 kommuner som varit med i KommunFinland 2004 -forskningsprogrammet samt Tammerfors och Uleåborg för att undvika en snedfördelning till förmån för små kommuner. Kommunurvalets representation säkerställdes genom att beakta bland annat invånarantal, geografiskt läge, demografiska kriterier, näringslivsstruktur och politiska maktförhållanden. Antalet godkända svar var 3 877, 46 procent. Avsikten med

föreningsforskningen var att kartlägga det finländska föreningsfältet och möjliggöra komparativa jämförelser med andra nationer. Enkätfrågorna berör olika aspekter av föreningarnas demografi, verksamhet och samarbete med andra aktörer (Helander & Laaksonen 1999).

Våren 2017 gick jag igenom föreningarna i enkätdata för att utreda vilka föreningar som är aktiva och vilka som är "döda". Föreningsdöd definieras enligt två principer: För det första att föreningen är avskriven ur föreningsregistret. För det andra att föreningen är sedan länge inaktiv. Inaktivitet definieras utifrån två kriterier: att uppgifterna i föreningsregistret, det vill säga stadgar, adress eller namntecknare, är oändrade sedan år 1997. Det andra kriteriet för inaktivitet är att föreningen inte varit närvarande på internet under 2010-talet. Internetnärvaro kontrollerades genom att göra en sökning i Googles sökmotor på föreningsnamn och inkluderar någon form av aktivitetstecken, som till exempel fungerande och uppdaterad hemsida, händelser eller mötesmeddelanden, resultat i tävlingar och uppdateringar i sociala medier.

Av de 3 166 föreningarna som identifierades i föreningsregistren, det vill säga föreningsregistret och Databasen över upplösta föreningar, bedöms 484, det vill säga 15,3 procent, vara "döda". De juridiskt avregistrerade föreningarna är totalt 303, det vill säga 9,6 procent av de identifierade föreningarna. Dessutom anses 181 föreningar, det vill säga 5,7 procent, vara inaktiva.

När det gäller att dela föreningarna i två kategorier, "nya" och "gamla", behöver några saker klargöras. För det första pekar litteraturen på väsentliga skillnader mellan massrörelseorganisationer och "nya" typer av föreningar som sträcker sig utöver åldersskillnader. Utvecklingen av nya föreningar är daterad till 1980- och 1990-talen. Det finns goda skäl att dra demarkationslinjen för nya föreningar

till år 1990. Tranvik och Selle (2007) daterar de nya frivilliga föreningarnas uppkomst till 1980-talet, men den verkliga ökningen av dem till 1990-talet. I Finland daterar Siisiäinen (2015, 265) de nya föreningarna till 1990-talet och 2000-talet. För det andra varierar gränsdragningen mellan unga och gamla organisationer i litteraturen. David N. Barron, Elizabeth West och Michael T. Hannan (1995) utgår från att organisationer är unga när de är yngre än 5 år, medan Dag Wollebæk (2009) räknar med 10 år som överlevnad på medellång sikt och 20 år som långsiktig överlevnad. Begreppet "nya föreningar" kommer att användas för frivilliga föreningar som är mellan 0 och 8 år när den av Voitto Helander ledda undersökningen samlades in under åren 1997 och 1998.

De statistiska metoder som används i denna studie är korstabulering och logistisk regression, som används för att den beroende variabeln är dikotom, det vill säga att den kan anta två värden verksam (0) eller upplöst (1). Enligt Carina Mood (2010) är jämförelse av grupper genom logistisk regression inte problemfritt och direkta jämförelser av regressionskoefficienten (β) eller oddskvot ($e\beta$) mellan två grupper bör således undvikas. För jämförelse mellan grupper används därför förväntade sannolikheter (predicted probabilities) som ger en regressionsmodells prediktion för när en händelse (nedläggning) kan äga rum. Programmet som används för statistiken är IBM SPSS. Konstruktionen av de åtta oberoende variablerna förklaras i detalj i bilagan. Det finns en betydande statistisk förlust på grund av saknade svar. Detta gäller särskilt frågorna om externa resurser som ingår i hypotes 4.

Resultat

I det följande presenteras resultaten av den statistiska analysen. Först granskas de antagna skillnaderna mellan gamla och nya föreningar. Detta följs av en genomgång av nedläggningsandelar

TABELL 1. Upplösning av nya och gamla föreningar

Grundläggningsår	Nya 1990->	Gamla ->1989	1970-1989	1950-1969	1930-1949	Före 1929	Totalt
Upplösta frekvens	193	291	162	54	50	25	484
Upplösta %	27,8	11,8	14,8	8,7	11,8	7,5	15,3
Totalt	693	2473	1094	623	423	333	3166

bland de två organisationsgrupperna. Slutligen prövas hypoteserna med hjälp av en regressionsanalys.

Enligt Tranvik och Selle (2007) och Siisiäinen (2015) har de huvudsakliga skillnaderna mellan "gamla" och "nya" föreningar att göra med medlemskapsantal, hierarkisk anslutning och andelen fritidsföreningar. Alla dessa markörer håller för undersökningsmaterialet. För det första är medelvärdet av medlemsantal för gamla föreningar 294 och median 120 medan samma mått för nya föreningar är 106 respektive 45. De nya föreningarna är alltså ungefär en tredjedel av de gamla föreningarna i medlemsstorlek. För det andra tillhör 2 376 av 2 668 (89,1 procent) av de gamla föreningarna en hierarkisk organisation, medan andelen är betydligt lägre för nya föreningar: 473 av 737 (64,2 procent). För det tredje är andelen fritidsföreningar något högre bland nya föreningar: 371 av 745 (49,8 procent) är fritidsföreningar bland nya och 1 207 av 2 709 (44,6 procent) bland de gamla. I Tabell 1 presenteras upplösningfrekvenser för nya och gamla föreningar.

De i litteraturen allmänt vedertagna antagandena visar sig stämma. Detta gäller både antagandet om de unga föreningarnas högre dödsandel, det vill säga *nyhetens börda*-argumentet och det om den högre upplösninggraden för "nya" föreningar i det nordiska sammanhanget. Andelen nedlagda eller inaktiva enheter bland de nya föreningarna, det vill säga de som grundades efter år 1990,

är två och en halv gång högre än bland de gamla föreningarna. Den totala upplösninggraden är 15,3 procent. Den lägsta upplösningandelen är bland de föreningar som grundades före 1929 vilken är 7,5 procent. Skillnaderna mellan de gamla föreningarna är ganska små och inte linjära även om de äldsta föreningarna har den lägsta dödsandelen och de yngsta av de gamla har den högsta. Men med tanke på dödligheten ligger de nya föreningarna i en kategori för sig. Nedan presenteras resultatet av logistiska regressionsanalysen.

Den första kolumnen i Tabell 2 visar resultaten för gamla föreningar. Fem utav åtta variabler korrelerar med föreningsdöd på hög nivå och fem hypoteser får således stöd: (1) *antal medlemmar* och (2) *årsinkomst* och de tre variablerna som mäter social inbäddning, det vill säga externa (4) *inkomstkällor*, (5) *samarbete med kommun* och (6) delaktighet i *hierarkiska strukturer*. De tre andra variablerna, (3) *konkurrens* eller de två variablerna på aktivitetstypen (7, 8) har inte samma förklaringskraft. Modellens förklaringskraft är ganska låg vid .167 Nagelkerkes R^2 , en determinationskoefficient som antar värden mellan 0 (ingen förklaringskraft) och 1 (fullständig förklaringskraft).

När det gäller de nya föreningarna finns det färre signifikanta oberoende variabler, men en högre övergripande förklaringskraft med Nagelkerke R^2 vid .228. (1) *Antal medlemmar* har den högsta möjliga signifikansen när det gäller prediktorer för överlevnad. Medlemsrika nya föreningar har

TABELL 2. Logistisk regression. Upplösning av gamla och nya föreningar.

	Variabler	GAMLA FÖRENINGAR (≤ 1989)			NYA FÖRENINGAR (1990=>)		
		β	Standardfel (S.E.)	Odds ratio (eβ)	β	Standardfel (S.E.)	Odds ratio (eβ)
(1)	Antal medlemmar (log)	-0,347****	0,083	0,707	-0,596****	0,123	0,551
(2)	Årsinkomst (log)	-0,257****	0,067	0,774	-0,123	0,079	0,885
(3)	Konkurrens	0,083	0,127	1,086	0,115	0,166	1,122
(4)	Antalet inkomstkällor	-0,261****	0,078	0,77	-0,230*	0,126	0,795
(5)	Samarbete med kommun	-0,524***	0,169	0,592	-0,04	0,248	1,041
(6)	Hierarkiska strukturer	-0,675***	0,218	0,509	-,430*	0,238	0,65
(7)	Fritidsföreningar	-0,044	0,169	0,957	,712***	0,245	2,039
(8)	Politiska föreningar	-1,532	1,039	0,216	-18,739	40192,97	0
	Konstant	3,612****	0,613	37,026	2,610****	0,754	13,599
	Nagelkerke R2			0,167			0,228

N = 1701 (gamla föreningar), N = 488 (nya föreningar)

*p ≤ .10. **p ≤ .05. ***p ≤ .01. ****p ≤ .001.

alltså större chanser att överleva än föreningar med få medlemmar. Den andra variabeln som är signifikant på tillåten nivå är (7) *fritidsföreningar*, och eftersom koefficienten är positiv ökar risken för nedläggning om föreningen tillhör denna kategori. Fritidsföreningar har en dubbelt högre risk att läggas ned jämfört med andra föreningar. Varken (6) delaktighet i *hierarkiska strukturer* eller (4) *antalet inkomstkällor* överstiger den önskade .05-nivån.

Resultaten och skillnaden i modellens förklaringskraft för undersökningsgrupperna kan tolkas som att de nya föreningarna är mer lika varandra än vad de gamla föreningarna är. De nya föreningarna har

grundats under en kortare tidsrymd med liknande senmoderna omständigheter, medan de gamla i detta avseende utgör en brokigare skara. Detta tillsammans med en ung organisationsålder kan också ha bidragit till att det inte skett en differentiering och institutionalisering som kunde medföra ett lindrigare medlemsberoende.

För att kunna jämföra gamla och nya föreningars nedläggningsrisk med varandra används den statistiska metoden medelvärden för förutsagd sannolikhet (predicted probabilities) för de olika variabelerna i regressionsmodellen. Värdet, som är mellan 0 och 1, är en beräkning av sannolikheten att en händelse (nedläggning) inträffar.

TABELL 3. Medeltal förväntade sannolikheter för gamla och nya föreningars upplösning (=1)

HYPOTES NR.	VARIABEL OCH VÄRDEN	GAMLA FÖRENINGAR	NYA FÖRENINGAR
(1)	Medlemmar 1-24	0,29 (n=158)	0,46 (n=144)
(1)	Medlemmar 25-49	0,18 (n=270)	0,28 (n=118)
(1)	Medlemmar 50-99	0,14 (n=337)	0,20 (n=111)
(1)	Medlemmar 100->	0,07 (n=1083)	0,10 (n=147)
(2)	Inkomst 0-7499 (mk)	0,23 (n=362)	0,33 (n=194)
(2)	Inkomst 7500-19999 (mk)	0,13 (n=417)	0,26 (n=119)
(2)	Inkomst 20000-69999 (mk)	0,09 (n=562)	0,24 (n=114)
(2)	Inkomst 70000 (mk)	0,04 (n=507)	0,15 (n=93)
(3)	Konkurrens ingen eller liten	0,12 (n=1710)	0,26 (n=484)
(3)	Konkurrens medel eller stor	0,09 (n=138)	0,29 (n=36)
(4)	Resurskällor 0-2	0,17 (n=829)	0,31 (n=326)
(4)	Resurskällor 3-4	0,08 (n=818)	0,19 (n=181)
(4)	Resurskällor 5-6	0,03 (n=201)	0,06 (n=13)
(5)	Kommunsamarbete viktigt	0,08 (n=1297)	0,23 (n=356)
(5)	Kommunsamarbete inte viktigt	0,19 (n=551)	0,33 (n=164)
(6)	Förbundsstillhörighet	0,10 (n=1657)	0,20 (n=348)
(6)	Obunden	0,22 (n=191)	0,38 (n=172)
(7)	Fritidsförening	0,12 (n=861)	0,35 (n=276)
(7)	Icke fritidsförening	0,11 (n=987)	0,17 (n=244)
(8)	Politisk	0,04 (n=31)	0,00 (n=1)
(8)	Icke politisk	0,12 (n=1817)	0,26 (n=519)
	Alla	0,11 (n=1848)	0,26 (n=520)

I Tabell 3 visas regressionsmodellens förväntade sannolikheter för att upplösning ska ske. Det första att lägga märke till är den stora skillnaden i förväntad sannolikhet att upplösas mellan gamla och nya föreningar i den sista raden, 0,11 jämfört med 0,26. Tabellen visar att antalet medlemmar är en bra prediktor och att framförallt de minsta föreningarna har en hög risk för nedläggning. Nya föreningar med under 25 medlemmar har den största sannolikheten att läggas ned med en risk på 0,46. De minsta gamla föreningarna löper en nästan trefaldig nedlägningsrisk i jämförelse med gruppens sammantagna medelvärde. Risken är linjär då den minskar med en stigande medlemsmängd

och är på nästan samma nivå för de medlemsrikaste grupperna. Inkomster fungerar också som ett skydd mot upplösning, men avsevärt bättre för gamla föreningar - den inkomstfattigaste kategorin har en sexfaldig nedlägningsrisk i jämförelse med den rikaste kvartilen. Konkurrensens roll inom åldersgrupperna är liten men intressant nog är dess effekt olika mellan grupperna: gamla organisationer som utsätts för konkurrens klarar sig bättre än sådana som inte gör det. Det motsatta gäller för nya föreningar. Antalet olika resurskällor är en bra indikator på överlevnad beträffande de föreningar som har fem till sex olika resurskällor; bland dessa är risken för nedläggning bland de

minsta i materialet. Nedläggningsrisken för de nya föreningar som har få eller inga resurskällor är däremot hög. Kommunsamarbete är viktigt för samtliga föreningar beträffande överlevnad. De obundna föreningarna löper en ungefär dubbelt större risk för nedläggning i båda föreningsgrupperna. Beträffande fritidsföreningarna är resultaten de förväntade: medan skillnaden mellan dem och övriga föreningar är stor bland de nya föreningarna, är den obefintlig bland de gamla. Något förvånande är de gamla politiska föreningarna minde utsatta än de icke-politiska.

Enligt modellen håller alltså sex av åtta hypoteser för båda föreningsgrupper. De motbevisade hypoteserna gäller konkurrens, då den i själva verket ökar överlevnadschanserna hos de gamla föreningarna, och gamla politiska föreningar som i själva verket är livskraftigare än övriga föreningar. I 20 av 21 jämförelser har de nya föreningarna en högre sannolikhetsrisk att lägga ned verksamheten, vilket är indikativt för det högre trycket på de nya föreningarna.

Slutsatser och diskussion

Avsikten med denna artikel var att jämföra gamla och nya frivilliga föreningar beträffande organisationsdöd. I analysen har jag hittat några väsentliga skillnader. Antagandet om nyhetens börda stämmer då nya föreningar upplöses i betydligt högre grad än de gamla. Den logistiska regressionsanalysen visar att gamla föreningar påverkas i hög grad av flera faktorer när det gäller nedläggningsrisk, medan de bästa förklarande variablerna beträffande de nya föreningarna är medlemsstorlek och verksamhetstyp, eftersom fritidsföreningar lägger ner oftare än andra.

Både organisationsekologins och nyinstitutionalismens förklaringsmodeller om organisationsdöd visar sig i stort stämma för både gamla och nya föreningar. Få medlemmar, små inkomster,

och urbäddning från övriga samhället och organisatoriska strukturer ökar nedläggningsrisken. Inbäddning i organisationssamhället utgör ett bättre skydd för gamla föreningar än för nya. Resultaten visar att många medlemmar ger det bästa skyddet för nyhetens börda. Analysen visar också, som väntat, att nya fritidsföreningar har hög mortalitet.

Hur ska skillnaderna i resultat mellan nya och gamla föreningar tolkas? En plausibel tolkning är att gamla föreningar överlever på grund av att de fortfarande upprätthåller funktioner som har relevans i samhällslivet. Dessa är till exempel att tillföra samhällssystemet legitimitet genom representationsprincipen (Siisiäinen 2015) och att upprätthålla kontaktytor på lokalnivå för medlemmar och andra intressenter. De sociala banden till omgivningen och delaktighet i hierarkiska strukturer gör dem till en viktig del av den moderna samhällsvävnaden. De gamla lokala föreningarna bidrar med stabilitet och struktur i en föränderlig värld genom att institutionalisera social handling inom och mellan olika grupper. Det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan de moderna institutionerna och strukturerna – till exempel arbetstagarorganisationer, politiska partier och nationella idrottsorganisationer – och de gamla föreningarna kan dock komma att krackelera genom till exempel ofördelaktig lagstiftning eller rationalisering som gör den lokala nivån överflödig.

Den osäkerhet som förknippas med senmoderniteten drabbar främst de nya föreningarna. Dessa föreningar når inte till de gamla föreningarnas inflytelserika positioner – antingen undviks dessa medvetet eller trängs aktivt undan av de etablerade organisationerna. De nya föreningarna karaktäriseras av urbäddning och det kan tänkas att just avsaknaden av en samhällelig förankring gör dem sårbara. Samtidigt visar resultaten att inbäddningen inte är en garanti för överlevnad för de nya föreningarna, vilket tyder på att de inte

lyckas använda de sociala banden till sin fördel. Det är möjligt att de nya föreningarna utvecklar de interorganisatoriska banden, och därmed ett fungerande skyddsnät, i ett senare utvecklingskede. På så sätt kunde de både bli en viktigare del av samhällsstrukturen och bli mindre beroende av medlemmar i enlighet med Papakostas' (2011) tes om civilsamhällets rationalisering. En hypotes är att när medlemskåren i en förening växer blir den legitim inför andra aktörer. Detta kan tänkas ske genom två mekanismer: dels genom den prestige som förknippas med medlemsskapsstorlek, dels genom det kontaktnät till betydelsefulla aktörer som medlemmarna har. Legitimiteten ökar möjligheten till bland annat extern resursmobilisering och samarbete med andra organisationer.

Föreningsfältets tillstånd är något paradoxal: gamla föreningar har institutionaliserade roller som förankrar dem till samhället och utgör därmed grunden för den nordiska civilsamhällsmodellen. De är ihärdiga, horisontellt (lokalt) och vertikalt (från gräsrotterna till förbunds-nivån) inbäddade och lyckas mobilisera resurser, men misslyckas med att locka nya medlemmar i den utsträckning de brukade. Å ena sidan håller den organisatoriska trögheten föreningarna i verksamhet, å andra sidan förhindrar den dem från att förändras i en mer medlemslockande riktning. Nya föreningar, som helhet, rekryterar medlemmar men är organisatoriskt isolerade och har hög upplösningssgrad. De flesta av dem har expressiva funktioner och deras huvudsakliga syfte är att tillgodose medlemmarnas behov. De samhällsaktiva nya föreningarna måste i brist på direkt samhällsmakt försöka påverka de etablerade, i många fall gamla, organisationerna.

Denna studie visar att det finns både skillnader och likheter mellan gamla och nya föreningar med avseende på upplösning. Framtida forskning kunde undersöka andra organisatoriska aspekter hos gamla och nya föreningsformer, som till ex-

empel andra skeden i föreningslivscykeln och föreningsars interna och externa relationer. Relevanta forskningsfrågor är om och hur de gamla föreningarna klarar generationsskiftet i medlemskåren och vilka förändringar detta för med sig. De nya föreningarnas utveckling av interorganisatoriska band och samarbete med etablerade organisationer vore också ett intressant forskningsämne.

Lista över variabler och kodning i logistisk regression

Medlemmar (log) = Logaritmen för antalet enskilda medlemmar 1997

Årsinkomst (log) = Logaritmen för total årsinkomst 1996

Konkurrens = Additivt Index (0-3) Konkurrens med en annan organisation: Förening, offentlig och/eller privat organisation

Antalet inkomstkällor = Additivt index (0-6) av följande inkomstkällor: Offentligt stöd, privata donationer, försäljning till privata aktörer, försäljning till offentliga aktörer, kapitalinkomster och andra inkomster.

Kommunalt samarbete 1 = Svar mycket viktiga och viktiga på frågan: Hur viktigt är samarbetet med kommunen för din förening.

Hierarkisk struktur 1 = Delaktighet i regional eller nationell organisation

Fritidsförening 1 = Kultur-, hobby- eller sportförening

Politisk förening 1 = Politisk förening

Litteratur

- BARRON, DAVID N., ELIZABETH WEST & MICHAEL T. HANNAN. 1994. "A Time to Grow and a Time to Die: Growth and Mortality of Credit Unions in New York City, 1914-1990." *American Journal of Sociology* 100: 381-421.
- BAUM, JOEL A. C. & CHRISTINE OLIVER. 1992. "Institutional Embeddedness and the Dynamics of Organizational Populations." *American Sociological Review* 57:4, 540-59.
- FERNANDEZ, JUAN J. 2008 "Causes of Dissolution Among Spanish Nonprofit Associations." *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 37:1, 113-137.
- FREEMAN, JOHN, GLENN R. CARROLL & MICHAEL T. HANNAN. 1983. "The Liability of Newness: Age Dependence in Organizational Death Rates." *American Sociological Review* 48, 692-710.
- FREEMAN, JOHN & MICHAEL T. HANNAN. 1983. "Niche Width and the Dynamics of Organizational Populations." *American Journal of Sociology* 88:6, 1116-1145.
- FÖRENINGSLAGEN. 1989/503. Justitieministeriet.
- GIDDENS, ANTHONY. 1997. *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- HAGER, MARK, JOSEPH GALASKIEWICZ, WOLFGANG BIELEFELD & JOEL PINS. 1996. "Tales From the Grave: Organizations' Accounts of their Own Demise." *American Behavioral Scientist* 39:8, 975-994.
- HAGER, MARK, JOSEPH GALASKIEWICZ & JEFF LARSON. 2004. "Structural Embeddedness and the Liability of Newness Among Nonprofit Organizations." *Public Management Review* 6:2, 1598-188.
- HANNAN, MICHAEL T. & JOHN FREEMAN. 1989. *Organizational Ecology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- HELANDER, VOITTO & HARRI LAAKSONEN. 1999. *Suomalainen kolmas sektori: Rakenteellinen erittely ja kansainvälinen vertailu*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- JUSTITIEMINISTERIET. 2013. *Demokratiindikatorer* 52.
- KREANDER, MARIA. 2006. "De svenska och tvåspråkiga föreningarna. En kartläggande undersökning av den kvantitativa utvecklingen efter 1965." *I Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*, red. Karmela Liebkind & Tom Sandlund. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland, 52-88.
- MEYER, JOHN W. & BRIAN ROWAN. 1977. "Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony." *American Journal of Sociology* 83,340-363.
- MELLAHI, KAMEL & ADRIAN WILKINSON. 2004. "Organizational Failure: A Critique of Recent Research and a Proposed Integrative Framework." *International Journal of Management Reviews* 5/6:1, 21-41.
- MICHELS, ROBERT. 1983 [1915]. *Organisationer och demokrati*. Stockholm: Ratio.
- MINKOFF, DEBORAH C. 1993. "The Organization of Survival: Women's and Racial-Ethnic Voluntarist and Activist Organizations, 1955-1985." *Social Forces* 71:4, 887-908.
- MINKOFF, DEBORAH C. 1997. "The Sequencing of Social Movements." *American Sociological Review* 62, 779-799.
- MOOD, CARINA. 2010. "Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It." *European Sociological Review* 26:1, 67-82.
- PAPAKOSTAS, APOSTOLIS. 2011. "The Rationalization of Civil Society." *Current Sociology* 59:1, 5-23.
- SIISIÄINEN, MARTTI. 2015. "Late-Modern Hegemony and the Changing Role of Voluntary Associations in Finland." *Alternatives: Global, Local Political*, 264-280.
- SIISIÄINEN, MARTTI & TOMI KANKAINEN. 2009. "Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa." *I Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Oikeusministeriö, Julkaisu 2009:5.
- STINCHCOMBE, ARTHUR. 1965. "Social Structure and Organizations." *I Handbook of Organizations*, red. James G. March. Chicago: Rand McNally & Co., 142-193.
- SUNDBLOM, DAN. 2016. "What tears them apart? Dissolution in Instrumental and Expressive Voluntary Associations." *International Society for Third-Sector Research Conference Working Papers Series*, 10.
- TRANVIK, TOMMY & PER SELLE. 2007. "The Rise and Fall of Popular Mass Movements Organizational Change and Globalization - the Norwegian Case." *Acta Sociologica* 50:1, 57-70.
- WEBER, MAX. 1972 [1911]. "Max Weber's Proposal for the Sociological Study of Voluntary Associations." *Journal of Voluntary Action Research* 1:20-23.
- WOLLEBÆK, DAG. 2009. "Survival in Local Voluntary Associations." *Nonprofit Management and Leadership* 19(3), 267-284.